

TÖREKVÉSEK A SZECESSZIÓ ELTERJESZTÉSÉRE MISKOLCON

VERES LÁSZLÓ

A kapitalista fejlődés szükségszerű következményeként a múlt század második felében egyre inkább uralkodóvá vált Magyarországon is az olcsó ipari termelés, amely a mennyiségi igények kielégítését célul tűzve természetszerűleg korlátok közé szorította a kézművesipari tevékenységet. A termelés során egyre inkább háttérbe szorultak a produktumokkal szemben támasztott esztétikai igények. A termelés sajátosságán túl az is közrejátszott ebben, hogy az uralkodó művészeti irányzatok — így többek között a historizmus is — nem voltak képesek alkalmazkodni a megváltozott gazdasági-társadalmi feltételekhez. Az egyes történeti stílusokból tudatosan válogatott díszítőelemek felhasználásával, vagyis az „új tartalom és a régi forma” szintézisével nem lehetett a korszerűsödő tárgyi szükséglet követelményeinek megfelelő termékeket előállítani. Magától értetődő, hogy ilyen körülmények között az iparművészek körében merült fel először az a gondolat, hogy az emberek új típusú környezete megalkotására, újjáteremtésére egy olyan új művészetet kell létrehozni, amely a régi stílusok formái ismétlésén és átvételén alapuló művészettel szemben egy olyan új stílusért harcol, ahol a forma a fejlődés folyamatának szerves része és a tárgy funkciója által meghatározott. A századforduló iparművészetében az új művészet, az *Art Nouveau* — mely terminus technicust a legújabb szakirodalom e korszak stílustörekvéseinek megjelölésére szolgáló általános kifejezésként használja — vagy ahogyan a magyar nyelvterületen általános nevének elterjedt, a *szeccesszió* lépésről lépésre tért hódított.¹

Magyarországon az Iparművészeti Múzeum megalakulása után, az 1880-as évektől kezdve vált rendszeressé az iparművészeti kiállítások rendezése. Az *Art Nouveau* első magyarországi bemutatkozására az Iparművészeti Múzeum 1898-ban rendezett *A modern iparművészet* c. kiállításán került sor. Az új művészet eszmei és gyakorlati törekvéseinek terjesztésében fontos, meghatározó időpont volt 1900. Ekkor jelentkezett Magyarországon kiállításával *Walter Crane*, akinek rendkívül fontos szerepe volt a századforduló magyar iparművészeti irányzatainak kialakításában, megerősödésében. Ugyanebben az évben került sor az új művészet, vagy ahogyan még nevezték, *modern művészet* magyarországi képviselőinek első nagy erőpróbájára a párizsi világkiállításon, ahol az *Art Nouveau* szinte valamennyi jelentős külföldi képviselője jelentkezett alkotásaival.² A modern művészetet támogató intézmények mellett a különböző folyóiratok, így a *Művészi Ipar* és a *Magyar Iparművészet* is jelentős szerepet

vállaltak az új iparművészeti törekvések hazai terjesztésében. E lapok hasábjain jelentek meg az *Art Nouveau*-ért síkraszálló művészek és művészettörténészek, így *Lyka Károly*, *Körösffői-Kriesch Aladár* és *Nagy Sándor* — hogy csak a legfontosabbak nevét említsük — írásai. A művészek és a művészetekkel foglalkozó szakemberek a szűkebb szakmai körök tájékoztatásán túl fontosnak tartották azt is, hogy vidéki előadásokon ismertessék meg a laikus közönséggel az *Art Nouveau* céljait, törekvéseit, s vásárlókat toborozva járuljanak hozzá az új iparművészeti stílus gyakorlati megvalósításához.

Így került sor többek között 1904. május 10-én *Körösffői-Kriesch Aladár* neves festőművész miskolci előadására, amelyet a városháza nagytermében tartott meg.³ Az előadáson Kriesch Aladár az új művészet célkitűzéseit fejtette ki, az ipari termelés és a művészet összekapcsolódásának szükségességét fogalmazta meg mindenki számára érthetően. Előadásának leglényegesebb részei a másnapi helyi újságokban is napvilágot láttak. Gondolatai közül különösen kiemelésre méltóak a következők: „A szem, a lélek megkívánja a szépet, a nemeset nemcsak a festett képben, kifaragott szoborban, hanem mindenben, ami körülvesz minket. A művészet nincs lekötve a vászonra, kőre, ott kell lenni annak mindenben, a széken, a késünkön, a leveses tányérunkon. A mi közönségünk művészi tekintetben még alszik, nem tudja megérteni mi a szép, mi az izléses. Hogy öntudatra ébresszük, szükség van eszközökre. Képet, szobrot vásárolni nagyon kevésnek áll módjában, apró használati tárgyakra mindenkinek szüksége van, s ezekkel az apróságokkal kell belopni az emberek szívébe, lelkébe a szép iránti szeretetet, a művészetet.” Kriesch előadása nemcsak az új művészet megteremtésének igényével, hanem konkrétan a jobbára kispolgári város lakói tárgyi környezetének megváltoztatási szándékával is összekapcsolódott, mint erről az előadás rendező szervének, a *Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeumi Egyesület* főtítkárának, *Balogh Bertalannak* megemlékezése is tanúskodik. A századfordulón a nagypolgárság az arisztokrácia életmódját, életformáját tartotta követésre méltónak. A nagypolgárság anyagi lehetőségei biztosították a gazdagság tényét vagy látszatát egyértelműen mutató bútorok, használati eszközök beszerzését. Ennek illusztrálására mintegy bizonyítékképpen *Leszih Andornak* a *Miskolci Naplóban* megjelent *Műtárgyaink értékéről* c. írásából hozhatunk adatokat. A szerző rámutat arra, hogy a módosabb rétegek körében a század elején a műtárgyak iránti igény annyira megnövekedett, hogy minden elképzelhető darabot felvásároltak. A régi képek, üvegporhárak ára rövid időn belül tíz, tizenötszörösére emelkedett, egy biedermeier bútor-garnitúra ára pedig 100 ezer korona körül mozgott.⁴ Így természetes, hogy a nagypolgárságot utánzó polgári-kispolgári rétegeknek nem volt erre lehetőségük, meg kellett elégedniük a sekélyesebb ízlést tükröző, jelző pótanyagok, utánzatok használatával. A városban készült kisipari termékek és a háziipar produktumai ezt a társadalmi igényt elégítették ki, mint erről *Balogh Bertalan* így ír: „... meghamisította az anyagokat, papirosból bőrt, selymet, fát, fából követ, festékből szövetet hamisított, romló anyagot az állandóság színébe bújtatott, hitvány szerkezetet ízléstelen cicomákkal takart.”⁵

Kriesch Aladár előadása nagy visszhangot váltott ki a miskolci értelmiség körében, s a különböző miskolci napilapokban, így a *Miskolci Naplóban*

és a *Borsodmegyei Lapok*ban is kifejezésre juttatták az új művészeti törekvések iránti igényüket, ill. nézetazonosságukat. A vélemények közül is kiemelkedik a következő, amely szerint „Szükséges, hogy a «modern stylus», mely oly diadalmasan szorítja háttérbe a múlt századokból reánk maradt rococco, barok és empire stylusokat s mely ifjú XX-ik századunkban máris megadta a karakterét, nálunk is tért hódítson... A művészet legfőbb lényege az őszinteség lévén, legelőbb is az anyagot és a szerkezetet helyezte vissza jogaiba. Az anyagnak becsületes érvényre jutása és a czélnak tiszta nyilvánulása született meg a művészetnek az iparra való befolyásából.”⁶ Körösfőinek a *modern művészet*ről elmondott gondolatai azonban nem voltak ismeretlenek a miskolciak előtt. A századfordulón ugyanis már létezett a városban egy olyan szellemi életet irányító és szervező csoportosulás, amely minden új törekvéstre érzékenyen reagált és feladatának tartotta ezek felkarolását, terjesztését abban reménykedve, hogy ezzel is a város kulturális életének fejlődését szolgálják. Ez a csoportosulás az 1893 végén megalakult *Miskolczi Közművelődési Egyesület* volt, amely 1899 áprilisától már *Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeumi Egyesület* néven folytatta munkáját.⁷ Az egyesület tagsága alig néhány év múlva a nagy budapesti iparművészeti kiállítások megrendezését követően az új művészeti törekvések elkötelezett támogatóinak sorába lépett. A szecesszió miskolci terjesztésében különösen az egyesület egyik fiatal tagjának, a Közművelődési és Múzeumi Egyesület keretén belül megalakult *Múzeum* munkatársának, *Leszih Andornak* volt nagy szerepe.⁸ Leszih írásaival nemcsak az egyesület tagságának véleményét adta közre, hanem az új művészeti irányzat terjesztésében elméleti munkásságával is komoly feladatot vállalt. 1903 márciusában jelent meg a *Miskolczi Naplóban Új irány a művészetben* c. írása.⁹ Tulajdonképpen ekkor értesülhettek a miskolciak először arról, hogy „megalakult a modern iparművészet”, s hogy „Természetes dolog az az emberiség fejlődésében, hogy egyes nagyobb időközökben valami véletlen esemény vagy a körülmények folytonos összejátszása folytán változás áll be, mely minden téren nagy felfordulásokat idéz elő. Ilyen volt a reneszánsz, s ilyen napjainkban az a legújabb irány, melyet most még csak a „modern” és „szecessziós” névvel tudunk nevezni.” Leszih Andor írása ma már kortörténeti dokumentumnak minősül, hiszen az első olyan Miskolcon napvilágot látott írás, amely a szecesszió céljáról, mint művészeti irányzatnak a társadalmi jelentőségéről tájékoztat. Különös jelentőséget kölcsönöz ennek a dokumentumnak az is, hogy informál arról, hogyan értékelte ezt az új művészeti irányzatot a miskolci szellemi élet egyik vezetője és a szecesszió célkitűzései közül mit tartott lényegesnek, kiemelésre méltónak. Ez teszi többek között indokoltá azt, hogy részletesebben idézzünk írásából. A szerző először a szecesszió létrejöttének okait és körülményeit tárta az olvasó elé: „A román, a gót, reneszánsz, rokoko, barok és empér stílusok minden legkisebb változatait is kimerítette már az emberi elme, hogy valami újat, meglepőt alkotson elő. Kezdték visszatérni a régihez, hogy erőt, anyagot merítsenek a megalkotandó újhoz. Az egyiptomi falképek stilizált alakjai, egyszerű, naiv formák voltak az első alapjai az új irányzatnak. Megszületett a díszítő művészetben, a festészetben, a szobrászatban a szecesszió. Nyugatról jött az áramlat, a praktikus angol, a művészetért lelkesedő francia

unni kezdi a sok érzésnélküli czifraságot, alkot egy díszítő stílust, amely végtelen egyszerűségében, s abban szép, hogy azon a tárgyon, melyen alkalmazták kellemes összhangzatba hozza a szépet, a formát s a használhatóságot. A szék például nem arra való, hogy mindenféle elcsépett, s nem tisztán igazi művészi díszítésekkel halmozzuk el, hanem arra, hogy az ülésre kényelmes legyen, ne a rárakott dísz és czifraság adja meg a szépségét, hanem a forma.” Ezt követően pedig a gépi termelés és a művészet közötti ellentmondást bemutatva a szecesszió ízlésfejlesztő szerepéről és a lakberendezésben rejlő lehetőségeiről közölt információkat. Többek között fontosnak tartja azt, hogy „Az új irány legelőször a gép ellen fordult. Az csak érzéketlen dolgokat gyárt tucat számra, az emberi kéz az a mely művészivé tehet tárgyakat. A legelőkelőbb művészek állnak a gárdába, leteszik egy időre az ecsetet, neki fognak bútorokat, mindenféle tárgyakat tervelni, amelyek az embert a minden napi életben környékezik. Rájönnek arra, hogy a szoba berendezésének, az épületnek, az eszközöknek, mindennek művészinek kell lenni, mert különben az ember folytonosan ízléstelen holmik közt töltvén életének legjava részét, lelke, ízlése is elfog satnyulni, megszokja a túlságos sok czifraságot, nem fogja tudni belátni, hogy a szépség, a művészet az egyszerűségben keresendő.” Ezek a gondolatok természetesen rokon vonásokat mutatnak a szecesszió legjelentősebb magyarországi terjesztőinek gondolataival, amelyeket részben a megjelent publikációkból ismerhetett meg Leszih, részben pedig ezekkel a művészekkel, művészettörténészekkel való személyes találkozásokon, beszélgetéseken sajátíthatta el őket. A szecesszió terjesztésén fáradozó művészekkel és művészettörténészekkel szoros kapcsolatot tartott fenn Leszih. Ez a kapcsolattartás több adattal bizonyítható. Ezek közül is a legfontosabb és mindenképpen kiemelésre méltó az, hogy Leszih Andor budapesti látogatásaikor rendszeresen megfordult a miskolci születésű és országos hírű Szendrei Jánosnál. A nagytekintéjű tudós és nem utolsósorban honvédelmi minisztériumi főtanácsos estéjein szinte állandó vendégnek számított *Beck Ö. Fülöp, Telcs Ede, Hibján Samu* és *Tarján Oszkár*, akikkel rendszeresen találkozott és baráti kapcsolatot is kialakított Leszih.¹⁰ Ugyanabban az időszakban a *Felvidéki Vándorkiállítások* előzményének tekinthető Közművelődési és Múzeumi Egyesületi képzőművészeti kiállítások rendezése során, mint Balogh Bertalan közeli munkatársa és barátja tett szert az ismeret-ségre *Lyka Károllyal* és a *Nemzeti Szalon* egyik irányítójával, *Hock Jánossal*.¹¹ Ezek a baráti kapcsolatok ill. a beszélgetések során szerzett ismeretek befolyásolták Leszihet véleménye megfogalmazásában akkor is, amikor írásaiban a szecesszió célkitűzéseinek és a nemzeti stíluskeresésnek az összekapcsolását szorgalmazta. Erről a következőket írta: „Mire hozzánk ért az áramlat, már nem kaptuk meg tisztán, eredeti hazája London és Párizs. Míg ide jutott sokat vesztített eredetiségéből, üdeségéből. Ma már általános az egész világon. Nevezetes dolog, hogy az egyes nemzetek éppen sajátos nemzeti stílusuk keretében alakítják át művészetüket, nálunk még a rég vitatott magyar stílus kezd általa erősödni. Ám tévedés azok állítása, akik az új irányban fejlődő nemzeti stílusunkat egyszerűen a „szecesszió” kifejezéssel akarják letárgyalni.”¹² Talán nem véletlen az, hogy Leszih Andor éppen ebben az időszakban írt újságcikket a mezőkövesdi matyó népviseletről. Elképzelhető az, hogy éppen a sze-

cesszió és a nemzeti stílus összekapcsolásának ügyét akarta ezzel támogatni. Az mindenesetre bizonyos, hogy a matyó népviseletet részletesen bemutató írásában utal a népművészeti tárgyak igazi értékére, a díszítőelemek funkciójára. Felhívja ugyanakkor a figyelmet arra is, hogy az újabban készített népművészeti tárgyak értéke nem azonos az eredeti darabokéval: „A mai kövesdi ember már nem egészen az aki volt egy századdal annak előtte, úgy a művészete is egészen más. Manapság már bolti, gyári dolog minden rajta, legfeljebb a surcát hímezi maga.” „Végtelen kincs van elrejtve nemes Mező Kövesd városában és jóformán még máig alig van felfedezve. Az ott járó úri rend nagy örömmel vásárol ezekből a csudás dolgokból egyet-mást, mert szépsége gyakran vetekedik a kalotaszegiekkel. Csak az a bajuk, hogy még nem ismerik, hogy még ott fekszenek az öreg anyókák ládáiban.”¹³

Leszih Andor írásaiban mindig kifejezésre juttatta vágyát, hogy a szecesszió „az újkori reneszánsz” talán minden téren hódítani fog, s talán a miskolci közönség körében is el fog terjedni. Ennek segítésére szánta írásait. Azonban előtte is nyilvánvaló volt az, hogy szóval és írással még önmagában nem lehet a helyi iparban az új stílustörekvéseket érvényre juttató termékelőállítását meghonosítani. Rendkívül fontosnak tartotta, hogy az igény felébredjen az emberekben, ugyanakkor az iparosok és a leendő vásárlók az új stílustörekvéseket mutató tárgyakkal, alkotásokkal megismerkedhessenek és esetleg még olcsó áron meg is vásárolhassák azokat. Erre pedig elsősorban csak kiállítás nyújthatott volna lehetőséget. Leszih 1903-ban mégcsak nem is sejthette azt, hogy elképzelése rövid időn belül valóra válhat, a miskolciak kiállításon ismerkedhetnek meg a fiatal művészeti irányzat hazai és európai művelőinek alkotásaival.

Körösfői-Kriesch Aladár 1904. május 4-i miskolci előadását követően, az előadás sikerén és jelentős visszhangján felbuzdulva Balogh Bertalan, a Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeumi Egyesület közgyűlésén felvetette az iparművészeti kiállítás megrendezésének gondolatát. Elképzelései szerint azért kellene az iparművészeti kiállítást megrendezni, hogy „megmutassuk miként lehetséges, s miként kell a gyakorlati élet eszközeivel is a művészetet keresni, a művészetet szeretni.” Miután a közgyűlés elfogadta Balogh Bertalan javaslatát, Leszih Andor és Kiss Lajos rajztanár megbízást kapott, hogy az Egyesület nevében tárgyalásokat folytasson a kiállítás megrendezéséről. A tárgyalások rövid időn belül eredménnyel jártak és 1904. május 26-ra megszületett a megállapodás, hogy az *Iparművészeti Múzeum*, a *Magyar Iparművészeti Társulat*, az *Iparművészeti Főiskola* és a *Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeumi Egyesület* közreműködésével elkészülő második vidéki iparművészeti kiállításnak 1904. augusztus 20. és szeptember 11. között Miskolc ad helyet. Ekkor alakult meg a kiállítás rendező bizottsága is, amelynek *Radisics Ernő*, az Iparművészeti Múzeum Igazgatója, *Körössy Albert* építész, *Árkay Aladár* és *Faragó Ödön* iparművészek lettek a tagjai. A kiállítás rendezésével *Menyhért Miklós* iparművészt, Balogh Bertalant és Kiss Lajost bízták meg. A kiállítás plakátjának elkészítését pedig *Wesztróczy Manó* festőművész vállalta el. A kiállítás előkészületei lázas ütemben folytak, nap nap után jelentek meg a különböző felhívások, amelyek részvételre szólították fel a művészeket és az iparosokat is. Szinte hetente került sor olyan társas össze-

jövedelek, előadások és hangversenyek megtartására, amelyek bevételét a kiállítás finanszírozására szánták. Az egyre fokozódó érdeklődést tovább növelte az is, hogy az uralkodó is jelezte részvételét a budai királyi várpalota néhány olyan műipari remekével, amelyeket az új iparművészeti irányzat képviselői készítettek.¹⁴ A kiállítás beharangozását célzó írások, híradások szinte naponta jelentek meg a legkülönbözőbb miskolci és országos lapokban. Ezek közül is a legfigyelemreméltóbb Lyka Károly írása volt, aki a készülő miskolci kiállításnak az ország művészeti életében betöltött szerepét, jelentőségét emelte ki: „Bizony az a baj, hogy csak Miskolcon lesz ily kiállítás, holott legalább egy tucat magyar városnak kellene hasonló dologban fáradoznia. De a miskolci ember nyilván messzibb lát és talán több benne a kezdeményező erő. Amin mások még csak töprengenek, azt íme meg is csinálták.”¹⁵

A Szeged után Miskolcon megrendezett második vidéki iparművészeti kiállítás augusztus 20-án a *Korona-Szálló* (ma: Avas Szálló) nagytermében ünnepélyes külsőségek között nyílt meg. Az *Országos Iparművészeti Társulat* elnöke, *Ziegler Gyula* és a *Borsod-Miskolci Közművelődési és Múzeumi Egyesület* főtitkára, *Balogh Bertalan* bevezető beszéde után *Tarnay Gyula*, Borsod vármegye alispánja a következő gondolatokkal adta át a kiállítást a nagyközönségnek: „... A XIX. század az ipari munka kialakulásának százada, mely a 20-ik században is rohanva halad megkezdett útján. A modern ipar a gépi és kézimunka szövetségén és párhuzamos fejlesztésén alapszik. A házi-ipart a közelmúlt korszakban elnyomta a gyorsan és tömegesen termelő gyári ipar. A gép hatalmassá tette az ipart, de kiirtotta belőle a finom ízlést. A művészetnek kell megjönnie, hogy az ipar megtisztuljon és megnemesedjék. A művészet helyezte vissza az anyagot és szerkezetet eredeti jogaiba. Ebben látom én... ezen kiállításnak egyik jelentőségét, a másikat pedig abban, hogy nem csupán általánosságban fejleszti a közönség ízlését, hanem a magyar nemzeti stylonak, a magyar nemzeti művészetnek is programot csinál. A művésznak szüksége van az idegen befolyásra, fel kell azokat dolgoznia, de ezeket a befolyásokat a magyar lényeghez és karakterhez kell alakítania, s midőn magyar művészeink ily értelemben, ily hivatással foglalkoznak, közönségünknek szakítani kell a múlttal, mely franciásan, angolosan vagy bécsiesen akart berendezkedni és sohasem kereste benne a magyar stylumot...”¹⁶ A kiállítás megnyitó beszédének gondolati magján, különösen a nemzeti jelleget magán viselő új művészet hangoztatásán túl a kiállítás katalógusának előtanulmánya is egyértelműen azt jelezte, hogy a miskolci iparművészeti kiállítás az *Art Nouveau* jegyében született. A katalógus „*Modern Iparművészet* c. előtanulmányát *Czakó Elemér*, az Iparművészeti Múzeum munkatársa írta. Czakó az előtanulmányban az iparművészet etimológiájának meghatározására és céljának megfogalmazására fektetett hangsúlyt. Közérthető stílusban kifejtette azt, hogy „Az iparművészet gyönyörködtet mint a művészet s a mellett gyakorlati célokat szolgál, mint az ipar. A mesterség ügyel arra, hogy szépséggel legyen felruházva. Létjogosultságát a használat adja meg neki; a dísznek csak az anyag és a szerkezet eleméhez simulva szabad megjelennie, sőt a szerkezet és anyag őszinte megnyilatkozása magában véve is egy külön szépség, azaz művészet.”¹⁷

A *Korona-Szálló* 6 kisebb termében, folyosóján és éttermében 114 alkotó

1362 munkája került a látogatók elé.¹⁸ A kiállítás egyik legértékesebb egysége a magyar művészeti törekvések európai párhuzamainak, kapcsolatainak érzékeltetését szolgáló anyag volt, amelyet az Iparművészeti Múzeum hozott a kiállításra. Többek között a látogatók elé kerültek *Lambert, St. André de Lignereux, Tegner, Dupuis, Condray, Chaplain, Clegert, Charpantier, Plumet, Lalique, Larche, Selmersem, William Morris* és *Alf Wallender* alkotásai. Ezeknek a művészi produktumoknak a magyar megfelelőit pedig *Horti Pál, Gróh István, Tarján Oszkár, Hibján Samu, Roger Adolf, Maróthy Rintel Géza, Telcs Ede, Lórány Antal, Oskó Lajos, Vaszary János, Beck Ö. Fülöp, Róth Miksa* és *Zsolnayék* munkái képviselték. Különösen bámulatba ejtette *Sovánka István* a kiállítás látogatóit csodálatos maratott díszű üvegeivel.¹⁹ A kiemelkedő művészi alkotások mellett jelentős teret kaptak a kiállításon a szecesszió hatása alá került kisiparosok termékei, a különböző háziipari és anyagipari szakiskolák és az *Iparművészeti Iskola* növendékeinek munkái. Ezek sorában is kiemelkedtek a Dékáni Árpád vezetésével még csak néhány éve készülő kiskunhalasi csipkék. A háziipari termékek közül leginkább ezek keltették fel a látogatók figyelmét, s ezek váltották ki különösképpen a sajtó elismerését, amikor nem győzték hangsúlyozni: „Van már a magyar hölgyeknek is ékszerök, szebb az aranynál és csillogó drága kőnél: ez a halasi csipke.”²⁰

A kiállított tárgyak jelentős része beárazottan került a látogatók elé. Így többek között a Vaszary János által tervezett és Kovalszky Sarolta kivitelezésében készült gobelinek és párnák 24 koronától 140 koronáig terjedő vételárral voltak kitéve. *Ifj. Herpka Károly* galvanoplasztikai másolatai 20–50 koronába kerültek. *Sovánka István Tiffany* modorában gyártott maratott díszű réteges üvegei 100 és 500 korona közötti árral kerülhettek a vásárlók tulajdonába. Mint korábban is láthattuk, a kiállítás egyik rendező szerve a Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeumi Egyesület a szecesszió törekvéseinek megismertetésén túl a miskolci polgár tárgyi környezetének megváltoztatását is szerette volna szolgálni. A kiállítás megrendezése előtt felhívással fordultak a helyi iparosokhoz és a díszítőművészetekkel foglalkozó körökhöz, hogy vegyenek részt ők is a kiállításon. Mint hírül adták: Többek között még „Czélünk ezen kiállítással... az ízlés fejlesztéséhez akarunk hozzájárulni, másrészt módot és alkalmat akarunk nyújtani műiparosainknak, hogy versenyképességüket közönségünk előtt bemutassák és igazolják. Hisszük és meg vagyunk róla győződve, hogy műiparosaink a versenyt komoly igyekezettel, kellő lelkesedéssel fel bírják venni a főváros műiparosaival.”²¹ A felhívás sikeresnek bizonyult, mert igen sok és objektív szakemberek véleménye szerint is színvonalas miskolci műipari termék került a kiállításra, amelyeket szintén meg lehetett vásárolni. A miskolci műipari termékek közül *König Izidor* szilfából, matt politúrral, gőzölt bükkfából készült, vörösrézveretekkel, üveg és tükörbetéttel készült ebédlője, és *Rózsa Sándor, Pálinkás Béla* tervei nyomán készített világos diófa hálószoza garnitúrája aratott nagy sikert. Ezek alapján fogalmazták meg a következő véleményt a lokálpatrióta miskolci újságírók: „A magyar s egyben a miskolczi iparnak is diadalát hirdeti ennek a kiállításnak minden legkisebb darabja. Hirdeti azt, hogy a magyar ipar semmivel sem áll alacsonyabb fokán a fejlődésnek, mint akármelyik mívelt nyugat-európai

állam ipara. Hirdeti továbbá azt, hogy a miskolci ipar lépést tud tartani az ízlés, a kényelem és célszerűség újabb és újabb követelményeivel.”²² A kiállított műipari alkotások viszonylag alacsonyárúak voltak. Kőnig Izidor ebédlője mindössze 1460 koronába került, Rózsa Sándor ebédlő-garnitúrájának vételára pedig csak 920 korona volt. Ez a két példa is érzékelteti azt, hogy az új stílusban készült művészeti értékű tárgyak beszerzésére kedvezőbb alkalom nyílt, mint az antik, sokszor 100 ezer koronába is kerülő darabok beszerzésére. Tulajdonképpen a kiállított termékek ára ad magyarázatot arra, hogy az iparművészet miskolci bemutatójára hozott tárgyak túlnyomó többsége szinte azonnal gazdára talált. Nagyon sok szecessziós tárgy került a miskolci polgárok tulajdonába, s ennek köszönhető az, hogy napjainkban a gyakorlati muzeológiai tevékenység során a régi miskolci otthonokban szép számú szecessziós berendezési és lakásdíszítésre használt műtárgyat találhatunk. Nagyon gyakoriak a galvanoplasztikai másolatok, a Szandrik-gyárban készült szobrok és más ötvöstárgyak, a miskolci és fővárosi iparosok által készített bútordarabok, üvegek, és a különböző típusú korabeli kerámiák. A miskolci Múzeum is ekkor gyarapodott először eredeti szecessziós műalkotásokkal, amelyet módosabb miskolciak vásároltak meg és ajánlottak fel a közgyűjteménynek. Így többek között báró Vay Elemér, Borsod vármegye alispánja két különleges Sovánka-üveget vásárolt a múzeumnak. Mások pedig galvanoplasztikai másolatokat, Zsolnay-kerámiákat és Gróh István fazekas munkáit.²³

A miskolci iparművészeti kiállítás önmagában is eredményt jelentett a szecesszió miskolci terjesztésében. Azonban hatása nem szűkíthető egyedül a miskolci polgár ízlésfejlesztésére. A kiállítás eredményeit hasznosítva a Közművelődési és Múzeumi Egyesület az iparművészeti törekvések további támogatása mellett foglalt állást, s megfogalmazódott az iparművészeti kiállítások rendszeressé tétele Miskolcon. A Közművelődési és Múzeumi Egyesület iparművészeti törekvéseket támogató munkájában fontos állomás volt két elméleti munka megjelentetése. Az egyiket Leszih Andor készítette *A modern Iparművészet* címmel.²⁴ A másikat pedig a kiállítás egyik rendezője, Kiss Lajos. Ennek a munkának *Iparművészeti kiállítás és iparpolitika* volt a címe.²⁵ Leszih Andor munkájában a szecesszió európai és hazai elterjedésének útját és az új irányzat térhódításának okait foglalta össze, majd ezt követően az új iparművészeti törekvések hatása alatt készült alkotásokat vizsgálja különös hangsúlyt fektetve „Az iparos tudása és az ízlés”, „Az iparművészeti szakiskolák” a „kiállítások”, „A régi műtárgyak”, „A rajz” és a „Magyar stílus” kérdéseire. Hangsúlyozta azt, hogy az iparosoknak feltétlenül ismernie kell a régi stílusokat, ha egységes, tiszta munkát akar keze alól kiadni. Az ismeretek elsajátítására pedig véleménye szerint csak iparművészeti szakiskolában nyílna lehetőség. Ezért „Erős hiba, hogy ilyenmű tanintézet végtelen kevés van, így például nálunk, Miskolcon sincsen, holott pedig az iparosok nagy számát tekintve, ilyen szakiskolát feltétlenül kellene létesíteni.” Az iparos nevelésében komoly szerepe van a régi műtárgyaknak, mert „minden régi szép tárgyon van valami olyan, ami miatt érdemes megbecsülni... És a modern iparművészet érdeme az is, hogy a szép régi emlékeket összegyűjtve, kiadványokban ismerteti és közkinccsé teszi.” Leszih kifejtette véleményét arról is, hogy milyennek kell lenni

T
Kiss Lajos
Alkotás
Előzetes
a kiállításról
1904.

az iparos munkájának. Többször kiemelte munkájában, hogy a termékelőállításnál fontos szempont a konstrukció, a szerkezet elsődlegessége. „... a szerkezet, a konstrukció legyen a tárgynak a dísze, a szépsége, maga a forma.” Hogy ezt meg tudja valósítani az iparos, előbb rajzot kell készíteni, mert „Anélkül nem tudja a képzeletben kigondolt tárgy formáját papírosra vetni, megrögzíteni, enélkül nem képes a részleteket összeállítani”, vagyis a terméket előállítani. Leszih is, mint a szecesszió terjesztésén fáradozó neves szakemberek sikkra szállt a *magyar stílus* mellett. Ő is világosan látta, hogy a szecesszió meggyökeredésének előfeltétele az magyar motívumkinccsel való összekapcsolódása. Figyelmeztet arra, hogy a falvakban található használati eszközök nem minden esetben az ősi magyar motívumkinccs közvetítői. „Az, ami igazi magyar van még itt nálunk, az már csak falun van meg. Most azonban, mikor már a civilizáció — Herman Ottó szavaival élve — friss újságokkal ostromolja a falu egyszerű, rafinériákhoz nem szokott népét, veszendőben van ez a hagyományunk is, a magyar már nem a falujából veszi a festett ládát, hanem a városból hozza a gyári «sifonyér»-t.” Leszihel ellentétben Kiss Lajos munkájában nem művészeti, hanem politikai célokat szolgált. Kiss Lajos is látta és munkájában hirdeti a modern iparművészet óriási jelentőségét, de véleménye szerint az új irányzat térhódításában az a legfontosabb, hogy az iparfejlődést szolgálja. A magyar ipar azonban még gyenge, védelemre szorul, s hogy az új művészet hatására megerősödjön, óvni kell. Mint egykor Kossuthék, Védegyletet kell létrehozni. „A magyar társadalomnak megsokszorozott buzgalommal és erőfeszítéssel magának kell hozzálátnia a magyar ipar megteremtéséhez. Ez az első nagy tanulság, amelyet az iparművészeti kiállítás alkalmából levonhatunk.”

Leszihnek az iparművészeti szakiskolákról alkotott véleményét — mint már korábban láttuk — a Közművelődési és Múzeumi Egyesület is osztotta. Az iparművészeti szakiskolák felállításának sürgetése azonban csak Leszih munkájának megjelenését követően erősödött fel. Balogh Bertalan az Egyesület főtitkára a következő kérést terjesztette 1904 végén a város előljáróságához: „vajjon miből volna városunknak több haszna: abból-e, ha szabad királyi várossá leszünk, vagy abból ha a kormány a második ilyen iparművészeti iskolát városunkban állítaná fel? Mert a kormány fog ilyen iskolát fölállítani és bizony okosabb volna, ha városunk atyái ezt sürgetnék a kormánynál, nem pedig a törvényhatósági jogot, ami bármiként mérlegelem, mégiscsak hiúsági kérdés.”²⁶ Balogh Bertalan kérése sajnos nem valósult meg. Azonban a szecesszió elterjedése, térhódítása Miskolcon így is sikerrel járt. 1904 után újabb és újabb iparművészeti kiállítások készültek Miskolcon az *art nouveau* jegyében. A kiállítások közül a rendszeressé váló nyomdászkiállítások váltak országos hírűvé és a szecesszió egy-egy nagy művészenek miskolci bemutatkozása, mint 1921-ben Beck Ö. Fülöp éremművészeti tárlata. Az 1904-es bemutatkozás után ekkor ismerhették meg a miskolciak részletesebben a modern magyar éremművészet legkiválóbb mesterének munkásságát.²⁷ Beck Ö. Fülöp kiállítása azoknak a törekvéseknek az utolsó állomása volt, amelyek a szecesszió miskolci terjesztését szolgálták.

JEGYZET

1. Ezúton nem vállalkozunk a szecesszió óriási hazai irodalmának felsorolására. Részletes bibliográfiát találunk *Koós Judith* utóbbi éveiben megjelent hézagpótló s ugyanakkor rendkívül jelentős összefoglaló munkájában. L. *Koós J.*, 1979. 159—161.; az Art Nouveau nemzetközi használatára vonatkozóan pedig *Koós J.*, 1979. 21.
2. Vö. *Koós J.*, 1979. 13, 32—33. (Crane magyarországi bemutatkozására és kapcsolataira vonatkozó részletes adatközlést), az Iparművészeti Múzeum szerepére vonatkozóan pedig 74—76.
3. Az említett folyóiratok szerepét Vö. *Koós J.*, 1979. 81—84.; *Leszih A.*, 1904a. 2.
4. *Leszih A.*, 1920. 2. Az ekkor megjelent írás felolvasására sor került már 1903-ban a Közművelődési és Múzeumi Egyesület felolvasóestjén. L. Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeumi Egyesület irattára 38/1903. (A továbbiakban BMK és ME.)
5. BMK és ME. 59/1904.
6. *Leszih A.*, 1904a. 2.; „ss”, h iradása a Borsodme gyei Lapok XXIII. évf. 1904. május 10.
7. *Vargáné Zalán I.*, 1971. 172.
8. *Leszih Andor* életére és tevékenységére vonatkozóan L. *Huszár L.*, 1964. 207—218.
9. *Leszih A.*, 1903. 1—2.
10. *Szendrei János* levelezése 1903—1904. Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentáció. Leltári szám.: 53. 250. 3.
11. *Zsadányi G.*, 1964. 183—185.
12. *Leszih A.*, 1903. 1—2.
13. *Leszih A.*, 1904b. 1—2.
14. H iradások a Miskolczi Napló 1904. május 29-i, május 31-i, június 5-i, július 8—9-i számaiban.
15. *Lyka K.*, 1904. 1—2.
16. H iradás „Az iparművészeti kiállítás megnyitása” címmel a Miskolczi Napló 1904. augusztus 23-i számában. A kiállításról részletes tájékoztatást olvashatunk a Vasárnapi Ujság 1904. évi 36. sz-ban „Iparművészeti kiállítás Miskolcon” címmel.
17. *Czakó E.*, 1904. 21—24.
18. Vö. A miskolczi iparművészeti kiállítás katalógusa. Bp., 1904.
19. *Dobrossy I—Veres L.*, 1979. 35—37. Sovánka István kiállított és múzeumba került tárgyairól. Vö. *Veres L.*, 1980. 249—251.
20. *Balogh B.*, 1904. 1—2. és a Miskolczi h iradása a kiállításról. Miskolczi Napló, 1904. szeptember 4-i szám.
21. Felhívás Borsodvármegye iparosaihoz. Miskolczi Napló, 1904. május 29.
22. *Matlekovits S.*, 1904. 2.
23. *Veres L.*, 1980. 251.
24. *Leszih A.*, 1904c. 1—23.
25. *Kiss L.*, 1904. 1—37.
26. BMK és ME. 81/1904.
27. *Leszih A.*, 1906. 1—2.; 1921. 2.

IRODALOM

- Balogh B.*, 1904. Séta a kiállításon. Miskolczi Napló (a továbbiakban: MN.) IV (1904 szeptember 1. 1—2.
- Czakó E.*, 1904. A modern iparművészet. A miskolczi iparművészeti kiállítás katalógusa. Bp.
- Dobrossy I.—Veres L.*, 1979. Art Nouveau Miskolc, 1904. Napjaink. XVIII./12. 35—37.
- Huszár L.*, 1964. *Leszih Andor (1880—1963)*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve IV. 207—218.
- Kiss L.*, 1904. Iparművészeti kiállítás és iparpolitika. Miskolc.
- Koós J.*, 1979. Style 1900. A szecesszió iparművészete Magyarországon. Bp.
- Leszih A.*, 1904. A modern iparművészet. Miskolc.
- Leszih A.*, 1904a. Kriesch Aladár felolvasása. MN. IV. (1904). 2.
- Leszih A.*, 1904b. A matyó nép művészetéről. MN. IV. (1904) június 5. 2.
- Leszih A.*, 1904c. A modern iparművészet. Miskolc.
- *Leszih A.*, 1906. A nyomdászok kiállítása. MN. VI. (1906) április 19. 2.
- Leszih A.*, Műtárgyaink értékéről. MN. XX. (1920) április 4. 2.

- Leszih A.*, 1920. A modern érem. MN. XXI. (1921) október 2. 1—2. *magyarlapok*
- Lyka K.*, 1904. Művészet Miskolczon. MN. IV. (1904) augusztus 7. 2.
- Matlekovits S.*, 1904. Magyar ipar közös vámterületen. Borsodmegyei Lapok. (1904). július 23. 2.
- Veres L.*, 1980. A miskolci Herman Ottó Múzeum Sovánka üvegei. Művészettörténeti Értesítő XXIX. (1980) 3—4. sz. 249—251.
- Vargáné Zalán I.*, A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület kialakulása és fejlődése az első világháborúig. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve X. 169—208.
- Zsadányi G.*, 1964. A felvidéki vándorkiállítások története. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve IV. 183—206.

ANGABEN ZUR VERBREITUNG DES JUGENDSTILS IN MISKOLC

Im Jahre 1904 wurde in Miskolc eine Ausstellung des Jugendstils organisirt. Auf dieser Ausstellung nahmen die bedeutendste Künstler des Jugendstils teil. Die grösste ausländische Künstler waren: Lambert, St. Andre de Lignereux, Tegner, Duquis, Condray, Chaplain, Clegert, Charpantier, Plumet, Laliue, Larche, Selmersem, William Morris und Alf Wallander. Aus Ungarn: Pál Horti, István Gróh, Oszkár Tarján, Samu Hibján, Adolf Roger, Géza Rintel Maróthy, Ede Telcs, Antal Lórányf, Lajos Oskó, János Vaszary, Fülöp Beck, Miksa Róth und István Sovánka.

In erster Linie beschäftigt sich diese Studie mit der Geschichte der Ausstellung. Es legt die Erschaffung der Künstler vor. Es beschäftigt sich mit der Wirkung der Ausstellung, wie die in dem Leben der städtlichen Bevölkerung äussert.

László Veres